

ASPECTE ALE PROBLEMATICII MONEDELOR EMISE ÎNTRE ± 250 — ± 150 î.E.N. ÎN ARCUL INTRACARPATIC

IUDITA WINKLER

După 1874 — data apariției lucrării lui E. A. Bielz¹ —, toți cei care au publicat diferite studii despre monedele „barbare” din Europa centrală și sud-estică au precizat că sub denumirea de „monede celtice” sînt cuprinse toate emisiunile locale din Latène ale diferitelor populații semnalate de autorii antici pe aceste meleaguri².

Gr. Tocilescu este primul care a divizat monedele locale descoperite în Dacia în două grupe : 1. imitații ale diferitelor monede grecești care trebuie atribuite celtilor³ și 2. monede concave dacice⁴. La începutul secolului nostru, Ö. Gohl a lărgit aria emisiunilor dacice⁵, iar C. Moisil a arătat, contrar părerii lui Gr. Tocilescu, că toate tipurile monetare din Latène care nu apar în cantități apreciabile în afara Daciei trebuie atribuite autohtonilor⁶. Opiniile lui V. Pârvan, K. Pink, C. Daicoviciu, M. Macrea, B. Mitrea, Oct. Floca, D. Popescu și Oct. Iliescu fiind mai recente, nu ne vom opri asupra lor.

După descoperirea tezaurului de la Scărișoara⁷, C. Preda a încercat să delimiteze, pe teritoriul sud-est european, două zone de emisiuni monetare; prima, în teritoriul balcano-illyro-dunărean⁸, emițătorii fiind tra-

1 Die dakischen Tetradrachmen Siebenbürgens, Ein Beitrag zur Kenntnis der Barbarenmünzen, in AVSI, XI, 1874, p. 455—468.

2 R. Forrer, Keltische Numismatik der Rhein-und Donaulande, Strassburg, 1908, p. 12, 76, 461—466 ; K. Pink, Die Münzprägung der Osierken und ihrer Nachbarn, Budapest, 1939, p. 15, 128—129.

3 Gr. Tocilescu, Dacia înainte de romani, București, 1880, p. 501—502.

4 Ibidem, p. 504.

5 Ö. Gohl, in NumK, XVI, 1917, p. 51 ; XXV, 1926, p. 31—36 ; II, 1903, p. 57—61 ; idem, in Az Érem, III, 1925, p. 1, 4—5.

6 C. Moisil, Avut-au dacii monede proprii ?, in Lui Ion Bianu, Amintire, București, 1921, p. 307—331 ; idem, Monedele dacilor, in BSNR, XV, 1920, p. 59—78 ; idem, Monede dace de tip Vrincean ..., in BSNR, XXXVIII—LXI, 1944—1947, p. 59—61 ; idem, Monede dace din Mușcel, in CNA, VIII, 1928, p. 44—45.

7 C. Preda, in Dacia, N.S., X, 1966, p. 222—235.

8 idem, in StCl, XI, 1969, p. 77.

cii împreună cu geții și illyrii pe la sfârșitul secolului IV î.e.n. — începutul secolului III î.e.n.⁹, iar a doua zonă, în partea de nord-vest a Transilvaniei și în Banat, unde datorită conviețuirii dacilor cu celții pe la mijlocul secolului III î.e.n. „va trebui credem“, spune autorul, „să vedem în viitor o creație celto-dacică în emisiunile monetare specifice acestor regiuni”¹⁰. Problema este reluată pe baza unei documentări aproape exhaustive în teza sa de doctorat¹¹.

Am arătat cu altă ocazie că nu ni se pare acceptabilă, nici în privința atribuirii etnice și nici sub raport cronologic, scindarea propusă¹². Argumentării lui C. Preda i se pot opune următoarele considerente :

a. Primele serii de emisiuni monetare din Dacia nu se leagă tipologic de monedele celților așezați la vest de Dacia, nici de ale illyrilor sau ale tracilor, ci de tetradrahmele emise de regele Macedoniei Filip al II-lea.

b. Aria de circulație a tipurilor locale nu depășește teritoriul Daciei; răspândirea unora dintre ele la sud de Dunăre sau la vest de Tisa este cu totul incidentală.

c. Mărimea rondelei, calitatea argintului și greutatea sînt foarte apropiate de ale originalului.

d. Din punct de vedere stilistic, monedele emise în a doua jumătate a secolului III î.e.n. în Dacia sînt mai apropiate de originalul copiat decât emisiunile celților din Pannonia.

e. Arcul, folosit ca simbol pe unele piese originale, este reprodus în bazinul Dunării, numai pe monede descoperite în Dacia.

f. Îmbinarea aversului unui tip cu reversul altuia în secolele III-II î.e.n. este, de asemenea, specifică teritoriului locuit de geto-daci.

g. Începînd cu Herodot, istoriografii antici îi menționează pe geto-daci ca popor sedentar, cu o cultură avansată¹³ (Jordanes, *Getica*, 33. relevă „că (geții) au fost totdeauna superiori aproape tuturor barbarilor și aproape egali cu grecii“).

h. La accelerarea ritmului dezvoltării culturii materiale a daco-geților a contribuit bogăția în resurse naturale; descoperirile arheologice documentează, între altele, o intensă și avansată prelucrare a metalelor deja în epoca bronzului¹⁴.

i. Prada luată de Alexandru Macedon trebuie să fi fost considerabilă, de vreme ce a încredințat-o lui Meleagru și Filip „ca s-o ducă spre casă” (Arrian, I, 4, 5)¹⁵.

Obiecții se impun și cu privire la extinderea tipului Huși-Vovriești (=tipul moldovean), în care C. Preda înglobează și monedele din 12 din-

9 *ibidem*, p. 74—81.

10 *ibidem*.

11 *Idem*, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973, p. 55 și urm.

12 I. Winkler, în *ActaMN*, VII, 1970, p. 93—98, 103—106.

13 V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, cap. III. *Cultura getică (după știrile literare antice)*, p. 130 și urm.

14 Bibliografia prelucrării metalelor fiind foarte bogată, cităm numai două lucrări în care se găsesc numeroase indicații bibliografice : D. Popescu, în *Materiale*, II, 1956, p. 186 și urm. ; M. Rusu, în *ActaMN*, IX, 1972, p. 29—51.

15 V. Pârvan, *op. cit.*, p. 47—48.

tre descoperirile cuprinzând vechi emisiuni din Transilvania și Banat¹⁶, 27 de descoperiri din R.S.S. Moldovenească, Ucraina Subcarpatică și Galiția; patru din R.S.F. Iugoslavia, șapte din R.P. Ungară, cîte o descoperire din R.S. Cehoslovacia, R.P. Bulgaria și Austria¹⁷. Or, o parte din monedele descoperirilor din arcul intracarpatic, și anume: tezaurul de la Șilindia, Agrișu Mare, Chișinău Criș, Petroșeni (Transilvania) și Criciova se deosebesc din punct de vedere stilistic de cele din Moldova, prin anumite detalii, vădînd intenții de individualizare (ca, de exemplu, aplicarea unei ramuri sub cal), iar capul de pe avers, deși se îndepărtează de cel al lui Zeus de pe original, este, pe multe variante, bine realizat. De aceea noi le-am încadrat în grupa monedelor „cu motive noi”¹⁸. Trebuie să precizăm că în tezaurele de la Chișinău Criș și Petroșeni se aflau și monede macedonene, care lipsesc în tezaurele din Moldova, motiv suplimentar pentru care aceste depozite monetare nu pot fi asimilate într-un

16 C. Preda, *Monedele gelo-dacilor*, p. 118—121, nr. 1, 6, 8, 9, 11, 13, 28, 30, 32, 33, 33/a și 37. Dintre acestea, nr. 1 (= Agrișu Mare) este încadrat greșit. Prima informație despre această descoperire se află în ziarul *Alföld*, 1880, nr. 176, reproducă de Zs. Ormós, în *TRET*, IX, 1883, p. 45—46, de unde rezultă că monedele au fost găsite în 18 iulie 1880, la marginea comunei, la circa 1200 m distanță, în valea pîrului Bot; ele erau în număr de 132, fiind depozitate într-un vas de lut. Dintre acestea Ormós a reușit să achiziționeze două piese; una avea pe avers capul lui Zeus cu cunună de lauri, formată din trei rînduri de frunze, iar pe revers, un călăreț mergînd spre stînga. A doua avea pe avers un cap executat în stil barbar, cu cunună formată din trei rînduri de perle, iar pe revers, un călăreț mergînd spre dreapta, avînd în fața calului sigla O. Cele șase monede păstrate la cabinetul numismatic din Budapesta sînt identice cu tipurile descrise de Ormós. K. Pink, *op. cit.*, p. 134, nr. 4, a trecut, ca un al descoperirii, anul 1881 (cînd, de fapt, au fost înregistrate cîteva piese din acest tezaur la Cabinetul numismatic din Budapesta). Aceeasi indicație, prelucrată, probabil, de la K. Pink o regăsim și la C. Preda, *op. cit.*, p. 66. Nici una dintre piesele păstrate nu are vreo analogie cu cele din Moldova. Descoperirea nr. 28 (= Rozavlea) este considerată de C. Preda, tot după K. Pink, *op. cit.*, p. 144, nr. 278, ca fiind o piesă unică, dar O. Gohl, în *NumK*, XIV, 1915, p. 71, precizează că moneda desnată de el a fost descoperită împreună cu cea 30 de bucăți depozitate într-un vas de lut. Nr. 37 (= Transilvania), cuprindea și piese originale de la Alexandru Macedon. Dealtfel, C. Gooss, în *AVSL*, XIV, 1877, p. 78—79, consideră că acest tezaur este identic cu cel descoperit la Petroșeni (precizări în același sens sînt date și în *AVSL*, XIII, 1877, p. 68), de unde rezultă că el cuprindea mai multe tipuri monetare: „De un interes deosebit a fost descoperirea acestor monede din sud-vestul Transilvaniei în anul 1867, făcută cu ocazia construirii liniei ferate în apropierea gării de la Petroșeni. Piesele, cca. 200 de bucăți, erau executate în stil diferit, pe unele se mai putea citi încă la întregime legenda, pe altele se distingeau numai cîteva litere, la cele mai multe literele s-au transformat în linii și puncte fără înțeles. (Subliniat de noi). Capul era păstrat, pe aproape toate exemplarele, destul de bine, calul și călărețul, acceptabil. În partea pe care am cercetat-o, piesa cea mai rudimentară e similară cu cea reproducă pe planșa XIV, nr. 1, în MCC, seria nouă. I. Toate monedele au fost tăiate cu un instrument ascuțit, lie transversal, dar nu străbătute de tot, fie de la centru spre margine, pe direcția unei raze, cum arată piesa fotografiată sub nr. 1. Tăietura era absolut veche, irizantă, corespunzînd într-un tot al culorii suprafeței monedei, deteriorarea monedelor în timpul dezgropării, cum susține Bielez (*AVSL*, XI, p. 466, locul descoperirii a fost stabilit între timp), nu poate intra în discuție. Pentru vechimea mare a acestei descoperiri pledează nu numai executarea relativ excelentă și prezența legendelor grecești corect redată, ci și împrejurarea că alături de acestea, după informația lui Bielez, s-au găsit și cîteva tetradrahme de la Alexandru cel Mare. . . Aceste monede au după părerea mea și o variantă mult mai recentă. Ele au greutatea între 10—14,3 g, urmînd încă tetradrahma filipiană veche, dar din punct de vedere stilistic, s-au îndepărtat mult de prototip. Capul lui Iupiter a pierdut severitatea celui filipian, el poartă o cunună de perle din două pînă la cinci rînduri, coaurea este executată cu predilecție, de obicei barba lipsește și uneori capul este redat vîzui din față. Pe revers se află sau un călăreț executat rudimentar, sau — în acest caz — este redat destul de naturalist — numai un cal. La acesta este reprezentată coama și uneori coada buclată sau executată prin puncte. În aceeași serie se află și reprezentări, peste sau lîngă cal, o roată cu mai multe spițe, sau o spirală, un triquetrum, un punct, o linie, un disc, un ciocan. . . Că aceste monede sînt dintr-o epocă mai tîrzie, o dovedesc monogramele cu litere latine. . . (cf. fig. 3, 5, pl. XIV) TI sub pîntecele calului, OTF pe partea cu capul, precum și MAC pe revers (MA în lîngăru)”. Pe baza descrierii date de Gooss, tezaurul de la Petroșeni constituie un depozit monetar în care găsim tipuri diferite, unele din seria primelor emisiuni și altele din seria emisiunilor „cu motive noi”. În legătură cu nr. 33/a, B. Mitrea, la care se referă C. Preda, scrie că tezaurul e format din circa 60 de piese. Lipsesc precizarea dacă C. Preda a văzut monedele sau a primit doar informații despre caracterul lor.

17 C. Preda, *op. cit.*, p. 121—124, nr. 38—58.

18 I. Winkler, în *ActaMN*, V, 1968, p. 34.

totul cu cele de tip Huși-Vovriești. Cele șapte descoperiri de pe teritoriul R.P. Ungare¹⁹ sînt deosebite de cele din Moldova atît prin executarea aversului, cît și a reversului.

Nu justifică suficient gruparea, după cum vom arăta în cele ce urmează, nici inciziile și contramărcile, considerate de C. Preda drept caracteristici ale imitațiilor de tip Huși-Vovriești. Existența **tăieturilor** constituie după părerea autorului unul din argumentele în favoarea tezei că piesele ar fi fost emise de celți. Dar aplicarea inciziilor pentru verificarea metalului are o extensiune largă în spațiu și timp, fiind practică de multe popoare din bazinul răsăritean al Mării Mediterane încă din secolul VI î.e.n.²⁰, iar în secolul II e.n., de germani²¹. Nu există deci nici un considerent care să confirme folosirea acestui procedeu — adoptat în epoci și locuri diferite — numai pentru celți, infirmîndu-l pentru daci.

Un alt argument adus de C. Preda este **forma contramărcilor**, pe care el le consideră că „redau curent tipuri de ornamente celtice”²². Dar examinînd simbolurile de pe monedele boilor, putem constata că din cele 50 de desene date de Paulsen²³, 17 redau păsări, executate naturalist sau stilizat, 24 constau fie dintr-un cerc simplu, fie din două cercuri concentrice (unele cu un punct la mijloc sau înconjurate de puncte) ori cercuri cu un număr variat de diametre, iar restul sînt combinații de puncte, semicercuri și linii frînte. Între Tisa și Dunăre, găsîm ca simboluri: **trischeles**, linii frînte, o furcă cu trei brațe; cercul și punctul sînt rare²⁴, iar în nord-estul Pannoniei, există un grup de monede cu incizii și contramărci patruleterate²⁵. Dintre motivele contramărcilor de pe monedele găsite în Dacia, numai cercul simplu, cercurile concentrice și cele cu două diametre sînt comune cu simbolurile de pe monedele celților; dar acestea sînt motive ornamentale cunoscute și culturii dacilor: pe ceramică și pe obiecte de podoabă, ele apar în epoca bronzului, deci înainte de venirea celților. Celelalte contramărci au forme cu totul diferite de cele din Pannonia²⁶. Foarte puține sînt contramărcile ce se repetă pe mai multe piese ale aceluiași tezaur sau în tezaururi diferite din Dacia. Repetarea cîtorva motive între cele semnalate de C. Preda se datorește reproducerii de două ori a contramărcilor de pe monedele din tezaurul de la Narta. Se pare că autorul n-a observat că aceste contramărci figu-

¹⁹ K. Pink, *op. cit.*, pl. II/27, 31 și 33 (Megyesdobzás, Sirok și Gomör); O. Gohl, in *NumK.*, XXIII—XXIV, 1922—1923, p. 38 (Dunaadony); S. Paulsen, *Die Münzprägung der Boier*, I. Leipzig—Wien, 1933, pl. B/40 (Veleniszentvid). Descrierea monedelor de la Nagylau (O. Gohl, in *NumK.*, VII, 1908, p. 171) și Felső Viznice (K. Pink, *op. cit.*, p. 36) este prea sumară pentru a putea fi utilizată la stabilirea tipului monetar.

²⁰ I. Kovács, *Az ógörög barbárus és római köztársasági ezüst érmeken látható utólagos bevágásokról*, in *ErdMúz.* LXV, 1940, p. 307—314 (cu bogate indicații bibliografice).

²¹ E. Grohne, in *Germania*, XV, 1931, p. 74—75.

²² C. Preda, *op. cit.*, p. 416.

²³ R. Paulsen, *op. cit.*, I, pl. C/54—55; cf. C. Preda, *op. cit.*, pl. LXXVIII/A.

²⁴ Biróné Sev Katalin, in *FolArch.*, XXIII, 1973, p. 29—31, fig. 1—88.

²⁵ K. Pink, *op. cit.*, v. 89—90, pl. XX/377—381.

²⁶ I. Winkler, in *ActaMN.*, VI, 1969, p. 82.

rează printre cele publicate de Ö. Gohl²⁷ (C. Preda, pl. LXXVIII/B) și le-a dat încă o dată pe pl. LXXIX/C.

Aria extrem de vastă a tipului Huși-Vovriești s-ar datora, după părerea lui C. Preda, tot faptului că ele „apartin triburilor celto-bastarne stabile în podișul central moldovenesc, care au purtat și au adus cu ei aceste monede”²⁸; prin pătrunderea bastarnilor în Transilvania „s-ar putea explica cele câteva descoperiri monetare care provin din aceste regiuni”²⁹. Până în prezent descoperirile arheologice nu documentează însă prezența bastarnilor și a celților în acele puncte din Dacia unde s-au găsit monedele cu tăieturi și contramărci. Monedele cu aceste caracteristici descoperite în Moldova provin în general din bazinul Prutului, al Siretului și al Bistriței³⁰, fiind răspândite pe o arie mai extinsă decât cea a culturii Poienеști-Lukașevka³¹, iar în limitele zonei acestei culturi, descoperirile monetare se grupează, ca o insulă — în partea centrală — fără să coincidă cu locurile din care sînt semnalate materiale celtice sau bastarne (vezi fig. 1). Constatarea se menține valabilă și pentru Transilvania³²: pe teritoriul vast pe care se răsfrî localitățile Turulung, Rozavlea, Teiuș, Chișinău Criș, Agrișu Mare, Petroșeni și Criciova nu ne este semnalată nici o urmă de cultură celtică. Dacă plasăm pe harta descoperirilor celtice din arcu intracarpatic³³ tezaurile de monede cu tăieturi și cu „motive noi” (datele între ± 250 — ± 150), constatăm că numai tezaurul de la Andrid se înscrie în zona ocupată de celți, între Crasna și Crișul Repede (dar acest depozit este atribuit în unanimitate dacilor, fiind de tip „Medieșul Aurit”),³⁴ iar cel de la Teiuș se află la limita vestică, în apropierea grupului situat între Mureș și cele două Tirnave. Se mai adaugă și considerentul că structura economică a triburilor din Latène nu permitea în general ca etalonul de schimb al unui singur grup să fie folosit pe un teritoriu atît de vast: majoritatea informațiilor pe care le deținem pînă în prezent despre emisiunile monetare din Latène delimitează arii relativ restrinse pentru diferitele tipuri monetare³⁵, iar în puținele cazuri cînd ele au fost transportate prin mutări de populații sau invazii pe teritorii mai extinse, piese identice sau derivate directe³⁶ sînt atestate atît în părțile din care au fost aduse cît și în cele în care au fost duse emisiunile respective. Posibilitatea aducerii în Transilvania a monedelor cu incizii și contramărci de către bastarni, documentați prin ceramica de la Morești³⁷, e contrazisă de asemenea de to-

²⁷ Ö. Gohl, in *NumK.* X, 1911, p. 26—27, precizează că contramărcile nr. 1—3, 5, 7—28, 31—41 se află pe monede de la Chișinău Criș, indicînd și semnele care apar pe piesele tezaurului de la Narta.

²⁸ C. Preda, *op. cit.*, p. 130.

²⁹ *Ibidem*, p. 131.

³⁰ *Ibidem*, p. 123.

³¹ M. Babeș, *Dacii și bastarnii*, in *Memoria Antiquitatis*, II, 1970, p. 217—219, 231.

³² I. H. Crișan, *Contribuții la problema celților din Transilvania*, in *SCIV*, XXII, 1971, p. 157.

³³ *Ibidem*, p. 152.

³⁴ Ö. Gohl, in *NumK.* II, 1903, p. 59, 83; XIV, 1915, p. 14.

³⁵ R. Forrer, *op. cit.*, p. 126 și urm.; K. Pink, *op. cit.*, p. 127 și urm.; pentru lucrările lui Ö. Gohl și A. Kerényi, vezi R. Forrer, 2, *Bibliographische Nachträge und Ergänzungen*, Graz, 1969, nr. 335 și urm., nr. 460, 461, 463; cf. tot acolo hărțile 16—17 și 19—20, p. 88, 91, 94—95.

³⁶ R. Forrer, *op. cit.*, 2, p. 92/360, 164/448, 454, 175/663, 176/665, 160/378.

³⁷ K. Horedt, in *Studien aus Alteuropa. Festschrift K. Takenberg*, II, Köln—Graz, 1965, p. 66, 74—75.

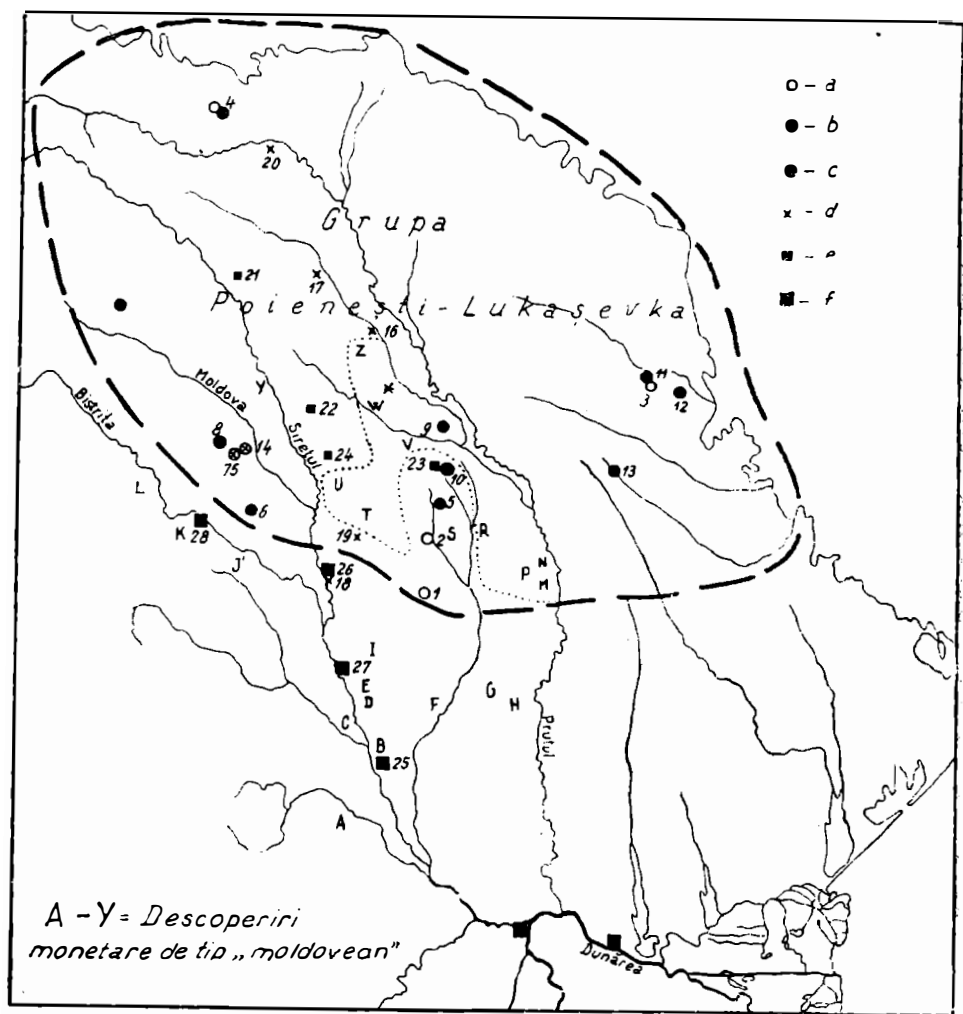

Fig. 1

După *Memoria Antiquitatis*, II, p. 231, literele A și urm. indică localitățile unde s-au găsit monede cu încalțuri și contramărci: A — Focșani, B — Ponița, C — Pancești, D — Rogoaza, E — Corbasca, F — Lărlad, G — Epureni, H — Murgeni, I — Lichitșeni, J — Cindești, K — Piatra Neamț, L — Bicaș, M — Stănițești, N — Rîșești, R — Bunești, S — Dănești, T — Vovriești, U — Bira, V — Iași—Valcea, W — Bogonos, Z — Sîpote, X — Hirtoape, Y — Dolhești.

pografină descoperirilor: dacă monedele ar fi venit prin bastarni, ele ar trebui să fie răspândite la est de Morești; or, ele se găsesc toate la vest de cursul mijlociu al Mureșului.

Acceptarea acestor monede ca „celto-bastarne” ar implica admiterea vehiculării lor în primul rînd de către celți, în calitate de emițători, și ar sugera, în consecință, dominația lor politică în teritoriile unde circulația acestora a fost mai intensă. Dar după cum a arătat M. Rusu, grupul celtic pătruns în Transilvania în secolul III î.e.n. „se pare că... nu a avut un caracter politic dominant, deoarece tocmai în acea vreme nu-

Prezența masivă a celților în Transilvania nu constituie desigur un obiect de controversă; ea nu impune totuși în mod obligatoriu concluzia că trebuie să le atribuim lor cea mai mare parte a monedelor emise între +250 — +150 î.e.n. Astfel, în Polonia Mică, celții sînt bine docu-

44 M. Macrea — M. Rusu, in **Dacia**, N. S., IV, 1960, p. 201—229.

mentați, prin descoperiri arheologice compacte pe teritorii întinse⁴⁵, iar cultura lor materială e identică cu a celților din restul Europei⁴⁶, cu toate acestea, monedele care au circulat în Polonia Mică în Latène-ul II—III n-au fost emise de ei, ci au fost aduse din regiunile vecine⁴⁷, ceea ce arată că, deși celții posedau mijloacele tehnice de prelucrare a metalelor, nu au emis monede în toate teritoriile pe care le-au ocupat. Pentru Transilvania problema se complică prin existența unui număr considerabil de tipuri locale, emise tocmai în perioada în care sînt documentați și celții. Situația demografică ar permite ca unele tipuri să fie atribuite celților, iar altele autohtonilor; lipsesc însă pînă în prezent probe certe pentru o asemenea scindare. Nici chiar în zona cu dense descoperiri celtice dintre Someșul Mare — Someșul Mic și Mureș⁴⁸, locurile de descoperire a monedelor nu coincid cu cele documentate prin material celtic, căci tezaurele de la Vișea⁴⁹ și Tonciu, cu monede de tipul „călărețul cu litera B”⁵⁰, și cel de la Crișeni—Berchieș, de tipul „călărețul ce duce un copac”⁵¹, nu coincid cu punctele din care se semnalează cimitirele celtice (Vișea se află la est de Jucu și nord-est de Apahida; Crișeni—Berchieș, la sud-est de Apahida, iar Tonciu, la vest de Galații Bistriței). Numai Singeorgiul Nou se situează între Galații Bistriței și Fintinele, dar informațiile despre această descoperire, constînd doar din cîteva piese, sînt foarte vagi⁵².

Pe de altă parte, însăși stabilirea apartenenței etnice a monedelor tăiate și contramarcate din podișul Moldovei ridică probleme, atribuirea acestor emisiuni⁵³ celto-bastarnilor este discutabilă, nefiind confirmată prin existența unor emisiuni analoage din teritoriile lor de baștină: în întreg teritoriul pe care au trebuit să-l străbată bastarnii din ținuturile Odrei pînă în Moldova lipsesc emisiunile locale din epoca respectivă. După cum au arătat V. Pârvan⁵⁴ și apoi R. Vulpe, bastarnii erau o populație cu organizație socială similară cu a sarmaților, „seminomadă, nu de simpli războinici, ci de crescători de vite”⁵⁵. Nimic nu dovedește că economia lor se dezvoltase la un grad care să impună, în perioada șederii lor pe teritoriul Moldovei, trecerea la schimbul prin monedă. Interpretarea izvoarelor și studiul descoperirilor din ultimii 15 ani au făcut posibilă precizarea, că bastarnii sînt de origine germanică, patria lor fiind la est și vest de Oder⁵⁶. Pătrunderea lor în Moldova poate fi fixată între 220—180 î.e.n.⁵⁷ Cultura lor materială a fost în patria lor numai

45 Z. Woźniak, *Osadnictwo celtyckie w Polsce*, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1970.

46 *Ibidem*, a se compara cu J. Filip, *Keltové ve střední Evropě*, Praha, 1956.

47 Z. Woźniak, în *Wiadomości Numizmatyczne*, XI, 4, 1967, p. 223—231.

48 I. H. Crișan, în *SCIV*, XXII, 1971, p. 152.

49 E. Chirilă, în *ActaMN*, VII, 1970, p. 507.1; C. Preda, *op. cit.*, p. 105, indică greșit numărul și unul din tipurile acestui lezau.

50 G. Fischer, în *KVSL*, XXXIII, 1910, p. 91.

51 E. Chirilă, în *Dacia*, N. S., IX, 1965, p. 195—200.

52 K. Pink, *op. cit.*, p. 105, 146, nr. 331.

53 C. Preda, în *ArhMold*, IV, 1966, p. 165—172.

54 V. Pârvan, *Getica*, p. 123, 136, 140.

55 R. Vulpe, *Săpăturile de la Potenești*, în *Materiale*, I, 1953, p. 495.

56 M. Babes, *op. cit.*, p. 217—219.

57 *Ibidem*, p. 218.

în parte influențată de cea a celților, iar în Moldova, prezența unor grupuri mici de celți nu s-a putut repercuta prea intens asupra culturii materiale a bastarnilor: „De la a observa o firăvă prezență celtică până la a vorbi de un rol istoric, cultural al acestora în Dacia răsăriteană sau de a folosi formula echivocă de «celto-bastarni», este o distanță pe care documentele arheologice de care dispunem nu ne permit să o escamotăm. Un motiv serios pentru ca ipoteza, recent reluată (de C. Preda), a originii celtice a monetăriei «barbare» din Dacia să ni se pară, cel puțin în cazul Moldovei și al așa numitului «tip moldovean» al acestor monede, foarte greu, dacă nu imposibil de admis”⁵⁸.

Din textul lui Trogus-Iustinus. XXXII, 3, 16, privitor la evenimentele petrecute în timpul lui Oroles, în jurul anului 200, C. Preda trage concluzia că „geții sînt înfrinți și trebuie să se resemneze și să accepte noua dominație”⁵⁹. Pe același rașaj din Trogus-Iustinus se întemeiază constatarea cu totul opusă a lui V. Părvan că „bastarnii bat la început repetat pe geții de aci și numai cu greu regele lor Oroles pare a-și fi restabilit hotarele de către nord-est”⁶⁰. În același sens e interpretată situația din secolele III—II î.e.n. și de C. Daicoviciu „la Dacie n’a connu... d’autre domination durable que celle des rois autochtones”⁶¹. Dacă geții „s-ar fi resemnat” și ar fi fost nevoiți „să accepte dominația bastarnă”, este puțin probabil ca regele lor să fi avut posibilitatea și autoritatea spre a-i pregăti pentru victoria decisivă.

Problema relației stilistice directe a emisiunilor din nordul și nord-vestul Daciei cu cele macedonene C. Preda încearcă s-o rezolve, explicînd similitudinea lor prin pătrunderea unor cete de celți din sud după 278 î.e.n.: „Participarea unora dintre aceștia la campaniile de jaf din Grecia și Macedonia... le-a dat prilejul să intre în contact direct cu civilizația și cultura greacă în general... Ei au putut cunoaște moneda greco-macedoneană direct, însușindu-și-o prin jaf sau obținînd-o ca stipendii... și să-și recruteze chiar meșteri monetari greci, pe care i-au luat cu ei, retrăgîndu-se către munții Apuseni, bogați în zăcămintele de argint... în nordul și nord-vestul Daciei ia naștere o monetărie locală de tip greco-macedonean... Poate numai așa ne putem explica de ce aici apar cele mai vechi și cele mai bogate serii de monede din toată lumea celtică, chiar decît ale scordiscilor, situați mai aproape de lumea greco-macedoneană”⁶². Dar în regiunile bogate în zăcămintele de argint din munții Apuseni nu se cunoaște nici o descoperire celtică. Meșterii aduși

58 Ibidem, p. 232.

59 C. Preda, *op. cit.*, p. 128.

60 V. Părvan, *op. cit.*, p. 68.

61 C. Daicoviciu, *La Transylvanie dans l’Antiquité*, București, 1945, p. 44.

62 C. Preda, *op. cit.*, p. 415. Ideea pătrunderii unui val de celți după 278 î.e.n. nu este nouă, ea a fost susținută, după V. Părvan, de I. Nestor, C. S. Nicolăescu-Plopșor, D. Popescu ș.a.; vezi bibliografia dată de M. Rusu și Oct. Dandula, *op. cit.*, p. 41, nota 63.

Pe baza examinării inventarului din mormintele cimitirului de la Fintinele (într-o comunicare la Institutul de istorie și arheologie din Cluj), I. H. Crișan a exprimat părerea că celții n-au pătruns în două valuri în Transilvania, ci ei au fost prezenți masiv începînd din a doua jumătate a secolului IV î.e.n. Continuitatea constatată prin materialul de la Fintinele nu exclude totuși posibilitatea venirii unor grupuri de celți și după 278 î.e.n.

din sud au putut grava ștanțe și pentru geto-daci, nu numai pentru celți, procedeul fiind larg practicat în lumea antică. Chiar și romanii au încredințat emiterea primelor monede (**didrahma** și **aes grave**) unor meșteri greci⁶³.

Pentru atribuirea etnică a tezaurelor, un indiciu important ni-l oferă și **fragmentele recipientelor** în care au fost găsite monedele: depozitul de la Velikaja Gorazdovka era într-o mică oală dacică, cu buza ușor răsfrântă⁶⁴, cel de la Turulung într-un vas de tip hallstattian-dacic, cu buza trasă spre interior și buton pe corp⁶⁵, ambele lucrate cu mîna în secolele II:—II î.e.n. Recipientul monedelor de la Petroșeni e descris ca un vas grosolan de lut⁶⁶, ceea ce arată că era lucrat cu mîna, deci tot dacic. Dintr-un tezaurele cu monede din seria „motivelor noi”, despre cel de la Tonciu știm că a fost descoperit într-un vas lucrat din lut grosolan amestecat cu pietricele⁶⁷. Această informație ne dă posibilitatea să excludem un vas celtic, ceea ce prezintă o deosebită importanță pentru atribuirea etnică a unor monede găsite în apropierea unei zone cu descoperiri celtice. Despre un tezaur descoperit pe riul Goran la Leva⁶⁸ și altul, între Tisa și Dunăre, la Egyházasdengeleg⁶⁹, știm că au fost depozitate în vase, lucrate la roată, de forme specifice celților, ceea ce dovedește că celții foloseau, ca recipiente ale monedelor pe care le îngropau, vase lucrate după tehnica specifică ceramicii lor.

În cadrul emisiunilor „cu motive noi” C. Preda admite, pe lângă cele celtice, și unele tipuri „celto-dace”⁷⁰ sau dace, la care au participat într-un fel sau altul celții⁷¹. Această clasificare se întemeiază pe o extindere, prin deducție, a situației arheologice asupra situației emisiunilor. Dar conviețuirea populației supuse cu cea dominantă nu înseamnă impliciți și exercitarea drepturilor suverane în comun. Emiterea monedelor fiind una din prerogativele statului⁷² sau, la formațiuni prestatale, a tribului⁷³, nu se poate vorbi în termeni juridici de emisiuni „daco-celtice”, ci doar, cel mult, sub raportul tehnicii, în sensul că, prin celți, geto-dacii ar fi cunoscut tehnica greacă de a emite monede⁷⁴. Dar nici acest lucru nu poate fi dovedit, deoarece înșiși celții din Pannonia⁷⁵ și Noricum au chemat meșteri greci pentru emiterea primelor lor monede⁷⁶.

63 K. Rejling, *Münzkunde*, in Gercke-Norden, *Einleitung in die Altertumswissenschaft*, II, 2, Leipzig-Berlin 1922, p. 104.

64 P. Sova-Gmitrov, in *Studijne Zvesti AŮSAV*, 4, 1961, p. 128/1—2.

65 Informație primită de la T. Bader, care pregătește un studiu despre acest depozit monetar.

66 G. Téglás, in *HTRE*, V, 1889, p. 55.

67 C. Fischer, in *KVSL*, XXXIII, 1910, p. 91.

68 K. Pink, *op. cit.*, pl. XXX.

69 Biróné Sey Katalin, *op. cit.*, p. 30, fig. 1.

70 C. Preda, *op. cit.*, p. 66, 69, 104.

71 *Ibidem*, p. 75, 421—423.

72 E. Babelon, *Traité des monnaies grecques et romaines*, Paris, I, 1, 1901, p. 832 și urm.

73 I. Winkler, in *ActaMN*, VII, 1970, p. 98 și urm., sînt indicate lucrările de bază privind dreptul monetar la celți și daco-geți (în notele 53—59); R. Göbl, *Typologie und Chronologie der keltischen Münzprägung in Noricum*, Wien, 1973, p. 53—55.

74 V. Párvan, *op. cit.*, p. 599—600.

75 K. Pink, in *WPZ*, 1936, p. 26.

76 K. Pink, in *WPZ*, 1937, p. 42—76.

În momentul înfrîngerii celtilor (278 î.e.n.), chiar admitînd că un grup al acestora s-ar fi stabilit în Dacia⁷⁷, în sistemul lor economic nu s-au petrecut schimbări care să impună folosirea monedei ca mijloc de schimb, dovadă că în Transilvania lipsesc așezări celtice de tip *oppida* și ateliere⁷⁸, ce documentează pentru alte regiuni aceste schimbări⁷⁹.

Nu se poate accepta, așadar, nici ca ipoteză de lucru că în timpul retragerii după dezastrul de la Delphi, celtii să-și fi recrutat meșteri pentru organizarea unor monetării. De altfel, nici regatul celtilor din Tracia, întemeiat de Comontorius, nu și-a organizat o monetărie proprie, iar monedele lui Kavarus, ultimul rege din Tylis, par să fi fost emise în monetăria din Cabyle⁸⁰.

Pentru aprecierea ponderii factorului celtic ne furnizează elemente și remarcă lui V. Pârvan că „chiar în lista lui Ptolemaeus numărul orașelor de aspect onomastic străin e absolut disparent: doar singure două originar celtice, unul în NV, rămas poate încă celtic, Rucconium, la anarți, iar celălalt în E, Ramidava, de mult getizat”⁸¹. Caracterizînd cultura autohtonilor, același autor scrie: „**Latène-ul dacic e de fapt o formă bine individualizată, cultural și etnografic a Latène-ului general european...** geții înconjurați, începînd din sec. IV, de jur împrejur de neamuri celtice... care... s-au așezat statornic, pentru a fi apoi treptat-treptat cucerite și getizate, ... au primit acum fabricatele industriei celtice... Dacia își crează, ... în cursul Latène-ului, un stil artistic industrial propriu: bazele acestui stil sînt cele tradiționale indigene”⁸². „Mulțimea formelor **nouă Latène...** sînt o dovadă că formele Latène ale culturii a doua a fierului în Dacia n-au fost impuse de celți, ci au fost adoptate, liber... nu celtii, ci geții sînt cei care dezvoltă cultura Latène în Dacia”⁸³. Specificul culturii geto-dacice a fost pus în evidență, de asemenea, de C. Daicoviciu⁸⁴, R. Vulpe⁸⁵, I. I. Russu⁸⁶ și alții⁸⁷.

În stabilirea raportului dintre elementul celtic și cel autohton în emiterea monedelor din vestul Daciei, studiul tipologic al tezaurului de la Șilindia⁸⁸, aduce unele elemente ce merită o examinare mai atentă decît cea acordată de C. Preda, care a luat în discuție numai piesele ce au analogii sau întregesc seriile monetare cunoscute anterior⁸⁹, ceea ce duce la o deformare a pro-

77. Vezi nota 62.

78. Vezi nota 41.

79. J. Filip, *op. cit.*

80. Th. Gerassimov, *Gde sa sečenii tetradrahmle na Kavar. kellski vladatel v Trakija*, in *BIAB*, XXII, 1959, p. 111—118; R. Forrer, *op. cit.*, 2. p. 70/252.

81. V. Pârvan, *Getica*, p. 285.

82. *Ibidem*, p. 461—462.

83. *Ibidem*, p. 466.

84. C. Daicoviciu, in *Dacia*, cap. V. *Bibliografia autorului*, nr. 40, 51, 66, 69, 70, 77, 78, 80, 81, 83, 87, 92, 94—104, 109, 110—114, 120—123, 126, 131, 134, 135, 146, 148—150, 159, 160, 164, 169—174, 185, 204—205, și 215.

85. R. Vulpe, in *IstRom*, I, 218—231, 237—248.

86. I. I. Russu in *AISC*, V, 1947, p. 61—136; idem, *Die Sprache der Thrako-Daker*, București, 1969 (cu bibliografia întregii probleme).

87. H. Daicoviciu, *Dacii*, București, 1965; I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică...*, (în note sînt date lucrările și studiile privitoare la toate ținuturile locuite de daco-geți).

88. E. Chirilă — N. Chidioșan — I. Ordentlich — N. Kiss, *Der Münzhort von Șilindia*, Oradea, 1972.

89. C. Preda, *op. cit.*; vezi indicele s. v. Șilindia.

porției dintre tipurile documentate la nord și la sud de Mureș. Este adevărat că monografia acestui depozit monetar a fost publicată numai în 1972, dar lucrarea este menționată în repetate rânduri de C. Preda în note⁹⁰, din care rezultă că el a avut prilejul să vadă monedele descoperite la Șilindia. Ar fi fost deci necesară o justificare a semnalării parțiale a tipurilor și o luare de poziție față de criteriul de clasificare adoptat de autorii monografiei și față de atribuirea etnică, cu atât mai mult, cu cât, după părerea autorilor, cu puține excepții, tipurile acestui depozit — unic prin bogăția sa — au fost emise de autohtoni⁹¹, care aveau „un puternic centru politic în regiunea locului de descoperire”⁹². Această constatare, convergentă cu cele arătate de noi, contrazice concluziile lui C. Preda despre emiterea de către celti a monedelor din Transilvania.

În urma analizei relațiilor stilistice dintre diferitele grupe monetare din tezaurul de la Șilindia și piesele tezaurului publicate anterior, autorii studiului au ajuns să stabilească două zone de circulație în care au funcționat mai multe ateliere: una în nord-vestul, cealaltă în vestul Transilvaniei (regiunea dintre Mureș și Crișul Negru) și Banatul⁹³. Zonei a doua îi aparțin 18 grupe (dintre care trei grupe noi), cu un total de 538 de monede, la care se mai adaugă 19 grupe noi locale; prima zonă cuprinde numai trei grupe cu 39 de monede; o grupă de 20 de piese poate aparține ambelor zone⁹⁴. Din restul de 23 de grupe, cinci sînt considerate ca fiind aduse din Pannonia⁹⁵, iar cu privire la celelalte 18 grupe nu se fac precizări. Dar teza autorilor că tipuri cu avers sau revers analog provin din aceeași monetărie și că atare au aceeași zonă de circulație nu are valabilitate generală și absolută. Meșterii puteau emite într-un singur atelier monede pentru zone diferite, dar ei puteau să și plece dintr-un loc în altul, ducînd cu ei ștanțe mai puțin uzate, pe care asociindu-le cu altele, să emită monede cu aversuri sau reversuri identice în locuri diferite⁹⁶.

Examinarea repartiției grupelor monetare impune următoarele precizări: dintre cele 18 grupe atribuite vestului⁹⁷, trei sînt fără analogii⁹⁸, tipul Larissa este caracteristic sudului Olteniei⁹⁹, iar șase grupuri au analogii și în nord-vestul Transilvaniei¹⁰⁰ (nu numai în sud-vest); pe de altă parte, 14 grupe date ca neprecizabile au de asemenea analogii în zona nord-vestică¹⁰¹, așa încît sînt mai numeroase grupcele cu analogii în nord-

90 *Ibidem*.

91 E. Chirilă, . . . , *op. cit.*, p. 67—71.

92 *Ibidem*, p. 72.

93 *Ibidem*, p. 67, nota 1.

94 *Ibidem*, p. 67.

95 *Ibidem*, p. 61 și urm., grupele: XXIV, XXX, XXXV, XXXVI și XXXVII. Acestea sînt considerate celtice pe baza unor motive ornamentale cunoscute ca fiind în uz la celti. Atribuirea nefiind bazată pe analogii directe cu monede descoperite în Pannonia, problema rămîne deschisă.

96 R. Gobi, *op. cit.*, p. 7, 21—22, 41, 56.

97 Vezi nota 94.

98 E. Chirilă, . . . , *op. cit.*, grupele V, X și XXVIII.

99 S. Dimitriu and O. Iliescu, în *Dacia*, N.S., III, 1959, p. 260—315.

100 E. Chirilă, . . . , *op. cit.*, grupele: III, IV, XIII, XXX, XLIV, XLV.

101 *Ibidem*, p. 61—62, grupele: XX, XXXIII, XXXIV, XXXVII, XXXVIII, XLVII, LI, LV, LVIII, LIX, LXI—LXIV.

vest decât cele cu analogii în sud-vestul Transilvaniei, mai precis în Banat. Cele 19 grupe noi, atribuite implicit centrului politic „din regiunea locului de descoperire”¹⁰², cuprinzând un număr mare de piese cu incizii¹⁰³, specifice nord-vestului Transilvaniei, vădesc o legătură mai strînsă a emisiunilor din teritoriul cuprins între Mureș și Crișul Negru cu zona din nord-vestul Transilvaniei decât cu Banatul (inclus de autori în noțiunea de vestul Transilvaniei)¹⁰⁴. Tezaurul de la Chișinău Cris¹⁰⁵ verifică această constatare, majoritatea pieselor avînd analogii în depozitele de la Teiuș¹⁰⁶, Turulung¹⁰⁷ și Velikaja Gorazdovka¹⁰⁸.

Tehnica și stilul tipurilor monetare din Dacia, databile între ±250—±150 î.e.n, precum și aria lor de răspîndire indică deci că, în stadiul actual al cercetărilor, nu există elemente care să confirme că ele ar fi fost emise de celți, deși situația demografică ar fi permis, după cum am arătat, baterea unor monede celtice; dar pînă în prezent, acestea nu pot fi identificate aici, după cum lipsesc și în Polonia. Preluarea unui mic număr de motive ornamentale pentru revers (mistrețul, pasărea etc.¹⁰⁹), ca și executarea unor aversuri în manieră celtică (capul gallic pe monedele de la Sighetul Marmației¹¹⁰ și pe cele de la Șilindia¹¹¹) se pot explica prin influențe culturale sau prin activitatea unor meșteri care au lucrat înainte în regiuni celtice¹¹², iar prezența în Pannonia a unui număr redus de monede din seria celor găsite în Dacia, cum ar fi tipul „călărețul lingă care se află o pasăre”¹¹³, nu poate fi acceptată ca probă concludentă pentru a schimba atribuirea etnică acceptată pînă în prezent de majoritatea specialiștilor, dată fiind preponderența numerică a exemplarelor descoperite în teritoriul locuit de daci¹¹⁴. De altfel, monedele dintre Tisa și arcul carpatic au numeroase trăsături comune cu cele dintre Carpați—Dunăre și Prut, aria lor de răspîndire cuprinzînd uneori ambele teritorii¹¹⁵. Cu toate variațiile constatabile de la o regiune la alta, aceste emisiuni constituie în ansamblu o grupă deosebită sub raportul tipurilor și al motivelor ornamentale de cele de la vest de Tisa¹¹⁶ și Dunărea Pannonică¹¹⁷.

102 Vezi nota 92.

103 E. Chirilă, . . . , op. cit., grupele : II, III, V, VIII, XIII—XV, XVII, XIX—XXII, XXVI, XXXVIII, XLIV, XLV, LI, LII, LVIII, LIX, LX.

104 Vezi nota 93.

105 C. Preda, op. cit., pl. XXIV.

106 I. Winkler, in *ActaMN*, V, 1968, p. 46—47, pl. I/1, 7, 9, V/61—69.

107 Vezi nota 65.

108 P. Sovă Gmitrov, op. cit., p. 129—132.

109 R. Forrer, op. cit.; R. Paulsen, op. cit.

110 K. Pink, op. cit., p. 8f, nr. 21—24; C. Preda, op. cit., nu analizează acest tip.

111 E. Chirilă, . . . , op. cit., p. 61/XXIX.

112 I. Winkler, in *Satu Mare — Studii și comunicări*, II, 1972, p. 218—219.

113 Este atestat numai prin două piese; C. Preda, op. cit., p. 72. (Asupra clasificării acestui tip vom reveni cu altă ocazie).

114 C. Preda, op. cit., p. 73.

115 I. Winkler, in *Acta Archaeologica Carpathica*, VIII, 1966, p. 92—94, 98—110.

116 Vezi nota 24.

117 A. Kerényi, in *FolArch*, XI, 1969, p. 47—60.

ZUR PROBLEMATIK DER MÜNZPRÄGUNGEN ZWISCHEN ± 250 — ± 150 V.U.Z. IM INNERN KARPATENBOGEN

ZUSAMMENFASSUNG

Es wird die ethnische Zuweisung der in Dazien gefundenen Münzen mit Einhieben und Gegenstempeln diskutiert, wie auch die stilistischen Unterschiede zwischen gebietsmässigen Gruppen aus dem Karpaten-Donaubecken.

Es wird gezeigt, dass die ersten Münzprägungen Daziens sich typologisch nicht an die Münzen der westlich von Dazien siedelnden Kelten anschliessen, auch nicht an die der Thraker oder Illyrer, sondern an die vom Makedonerkönig Philipp II. ausgegebenen Tetradrachmen. Ihr Verbreitungsgebiet hält sich innerhalb Daziens, das technische und stilistische Bild unterscheidet sich von dem der westlich der Theiss und der pannonischen Donau gefundenen Münzen (siehe Anm. 24-25).

Von den 12 siebenbürgischen Münzfunden, die C. Preda in die Gruppe „Huși-Vovriești“ einschliesst (siehe Anm. 16) unterscheiden sich die Horte von Silindia und Agriș sowie einige Stücke aus Chișinău-Criș und Siebenbürgen = Petroșeni (siehe AVSL, XIII, S. 68, vgl. Anm. 16/37) stilistisch von den Münzen aus dem Gebiet der Moldau. Ebenso unterscheiden sich auch die auf dem Territorium der Ungarischen Volksrepublik gefundenen Münzen (siehe Anm. 19). Die Tatsache, dass die in verschiedenen Gegenden Daziens gefundenen Münzen Einhiebe und Gegenstempel aufweisen, bedeutet noch nicht, dass sie von einer einzigen Völkerschaft ausgegeben wurden, denn Gegenstempel wurden beginnend vom 6. Jh. v.u.Z. bis ins 1. Jh. u.Z. in verschiedenen Gegenden und von verschiedenen Völkerschaften verwendet (siehe Anm. 20-21). Der Behauptung, die Münzen vom Gebiet der Moldau müssten den „keltisch-bastarnischen Stämmen“ zugewiesen werden (siehe Anm. 28) steht die Tatsache entgegen, dass in der östlich und westlich der Oder gelegenen Heimat der genannten Stämme örtliche Münzprägungen

fehlen und dass auch in den Gebieten, durch die sie bis in die Moldau zogen, keine Münzen mit Einhieben und Gegenstempeln gefunden wurden. Die Gegenstempel der Münzen aus Dazien (siehe Anm. 26) unterscheiden sich von denen aus Pannonien (siehe Anm. 23-25). Das Verbreitungsgebiet der Münzen mit Einhieben und Gegenstempeln in der Moldau deckt sich nicht mit demjenigen der archäologischen Funde, die den Bastarnern zugeschrieben werden (siehe Anm. 30-31). Desgleichen umfassen im inneren Karpatenraum die Hortfunde mit Einhieben und Gegenstempeln, sowie die mit „neuen Motiven“ andere Gebiete als diejenigen der Keltenfunde (siehe Anm. 32-33).

Die Stelle bei Trogus-Justinus, XXXII, 3, 16, beweist nicht, dass „die Geten besiegt sind“ (siehe Anm. 40), sondern bloss, dass sie eine Schlacht verloren haben, dass es ihnen aber dann gelang, sich den Eindringlingen zu widersetzen (siehe Anm. 60-61).

Für die ethnische Zuweisung der Münzhorte mit Einhieben und Gegenstempeln bieten auch, neben dem Verbreitungsgebiet, einen wertvollen Hinweis die Gefäss-Scherben, in denen vier Horte gefunden wurden (siehe Anm. 64-67); alle Gefässe waren handgearbeitet, es sind zweifellos dakische Gefässe.

Weiters wird gezeigt, dass die Anwesenheit der vielen Kelten in Siebenbürgen (Anm. 41) nicht unbedingt auch eine Münzprägung mit sich bringt, denn auch in Kleinspolen prägten die Kelten keine Münzen (Anm. 45, 47).

Vom juristischen Standpunkt kann von „keltisch-dakischen“ Münzen (siehe Anm. 70) nicht die Rede sein und auch nicht von dakischen Prägungen, an denen die Kelten irgendwie beteiligt gewesen wären (Anm. 71). Das Recht der Münzprägung war eine Prerogative des Stammes (Anm. 73) und wurde immer vom herrschenden Volksstamm ausgeübt.

Hinsichtlich des Münzhortes von Șilindia wird die Existenz einer Umlaufzone bezweifelt, welche das Banat und das Gebiet nördlich des Mureș bis zum Weissen Cris umfassen soll (Anm. 93), da die meisten Typen Entsprechungen auch in Nordwestsiebenbürgen haben (Anm. 100-101).

Beim heutigem Stand der Forschung lässt es sich nicht beweisen, dass die Dako-Geten im innerkarpatischen Raum die Technik der Münzprägung von den Kelten übernommen hätten, denn die Kelten riefen für die Gravierung ihrer ersten Stempel griechische Meister zu sich (siehe Anm. 75-76); selbst wenn man zugäbe, dass eine 278 besiegte Keltengruppe nach Siebenbürgen gekommen sei, gibt es doch keinen Beweis dafür, dass sie Münzmeister mitbrachten (siehe Anm. 62). Übrigens erforderte ihr damaliges Wirtschaftssystem nicht unbedingt die Prägung von Münzen; ausserdem sind in Dazien keine keltischen oppida oder grössere Produktionszentren belegt.

Aus der Untersuchung der Technik und des Stils der Münztypen, wie auch ihres Verbreitungsgebietes, geht hervor, dass es beim heutigen Forschungsstand keine Hinweise dafür gibt, dass sie von den Kelten ausgegeben worden seien. Trotz aller Abarten, die von einem Gebiet Daziens zum anderen festgestellt werden können, bilden diese Münzprägungen eine Gesamtheit, eine hinsichtlich der Typen und Ziermotive (siehe Anm. 114-115) gesonderte, von den Münzen westlich der Theiss (siehe Anm. 116) und dem pannonischen Donauabschnitt verschiedene Gruppe (siehe Anm. 117); dies ist ein Hinweis, dass sie von zwei verschiedenen Völkerschaften ausgegeben wurden.

Künftige Münzfunde könnten diese Annahmen bestärken oder hinfällig machen.

ERKLÄRUNG DER ABBILDUNGEN

Nach Memoria Antiquitatis, II, S. 231. Die Buchstaben A und ff bezeichnen Orte, wo Münzen mit Einhieben und Gegenstempeln gefunden wurden: A – Focșoni, B – Poiana, C – Pincești, D – Rogoaza, E – Corbeasca, F – Birlod, G – Epureni, H – Murgeni, I – Lichițeni, J – Cindești, K – Piatra Neamț, L – Bicăz, M – Stănilăești, N – Rîșești, P – Huși, R – Bunești, S – Dănești, T – Vovriești, U – Biro, V – Iași – Valea Lupului, W – Bogonoș, Z – Șipote, X – Hirtoape, Y – Dolhești. Durch die genannten Orte wird die bestehende Karte ergänzt.